

Bilo bi pogrešno misliti da je haotična politika sećanja, u kojoj je teško razdvojiti levicu od desnice, prisutna samo u Rusiji. Savez nove desnice i komunista vidljiv je i u drugim evropskim zemljama: zaokret ruskih komunista ka nacionalizmu, koalicija italijanske levice i desnice u Kalabriji, levih sindikata i flamanskih nacionalista u Belgiji, savez ekstremne levice i desnice u Danskoj protiv Maastrichta, koalicija levice i ekstremne desnice u Srbiji, i globalna podudarnost ekstremne desnice i levice prema NATO agresiji na Jugoslaviju (Cremet 1999). Unapred nije dovoljno jasno da li je to novi savez podređenih, privremeni pragmatizam ili nova epohalna antiliberalna spona? Teško je takođe verovati da otpor globalizaciji može trajnije ujediniti antikapitalizam s leva i zdesna? Kada ruski komunisti pravdaju "socijalistički patriotizam" kritikom teorijski sumnjivog razlikovanja kosmopolitizma i internacionalizma prošlosti, da li to znači da u eri globalizacije postaju saglasni pojmovi internacionalno i kapitalističko? Između dva svetska rata situacija je bila potpuno obrnuta, kapitalizam i fašizam nastupali su pod zastavom nacionalizma. Da li na drugoj strani nacionalni identitet više nije nespojiv sa levicom, zato što su danas SAD, vodeća kapitalistička svetska sila, obrazac neželjene globalizacije, mondijalizma i liberalizma?

Utoliko nije nimalo čudno što je akumulacija paradoksa dala specifičan pečat socijalnopsihološkom i političkom prevladavanju prošlosti u jugoistočnoj Evropi. U tom smislu i društveni uslovi stvaranja i širenja nove slike o istoriji i oblici prerade prošlosti ovde su dramatičniji i nepregledniji nego na Zapadu. Iz mnoštva paradoksa padaju u oči:

1. paradoks države koja nije kadra da upravlja složenim procesom preobražaja premdase proglašava zasvemoću; 2. paradoks elita – novi reformisti izrastaju iz starog komunističkog kadra i sada su preobraćeni komunisti, ali u sklopu neprevladane političke kulture; 3. paradoks "divljeg" kapitalizma lišenog socijalnog staranja u kom su se očekivanja od privatizacije izjalovila, pa su sve češći zahtevi za "kapitalizmom sa ljudskim licem"; 4. paradoks demokratije koja je, uprkos pluralizmu, nestabilna u društvu sa imovinskim razlikama i krizom; 5. paradoks vremena, jer, uprkos očekivanju spasenja, postaje sasvim izvesno da predstoji dug put do stabilnijih odnosa (Melich 1997). Rusija još nije stvorila saglasnost oko prošlosti, što stvara i nesigurnost u pogledu vizije budućnosti. Za mnoge Ruse slom SSSR-a je povratak prepetrovskom periodu, poraz i gubitak ruskih zemalja. Savremena Rusija nema jasnu viziju prošlosti, u javnom mnjenju prevladava spoj nostalgije i paranoje od Zapada i njegovih agenata koji su odgovorni za izdaju i etno-genocid. Neki govore o "Vajmarskoj Rusiji", ali ovde je nacionalna mobilizacija onemogućena atomizacijom i borbom za preživljavanje. Zapadu ne preti opasnost od ruske agresije nego od ruske dezintegracije: nekontrolisane provale stanovništva na zapadi izvoza nuklearne tehnologije.

I u ruskom slučaju neke osobenosti prevladavanja prošlosti mogu biti jasnije ukoliko se uporede sa nemačkim obrascem. Dubljih podudarnosti naravno da nema, jer je rusko suočavanje sa staljinizmom drugačije od nemačkog odnosa prema fašizmu. Staljinizam nije prevladan intervencijom spolja već unutrašnjim snagama, kontrola lagera ne može se porediti sa fašističkom okupacijom, nema osećaja kolektivne krivice kod Rusa i različito se gleda na odnos između dželata i žrtvi u vlastitim istorijama. Međutim, i rusko pereosmislenie proslogo, kao i svuda, opterećeno je sukobom generacija i novom epohalnom političkom kulturom. Kod ruskih konzervativaca obnavlja se pitanje o ruskom posebnom razvoju, analogno nemačkoj odbrani Sonderwegfrage. Slično toku Historikerstreit